

Actieboek

VICTOR JURGENS, 1989. Actieboek Natuur en Milieu. Uitgave: Stichting Natuur en Milieu & W.E.J. Tjeenk Willink. Te bestellen bij boekhandel of Milieubook Amsterdam (020-244989), f29,50. ISBN 90-271-2880-4.

Na jaren van voorbereiding is het geheel herziene Actieboek van de Stichting Natuur en Milieu verschenen. Het is een uitvoerig handboek met register voor allen die te maken krijgen met wetten en regels op het gebied van natuur, milieu en landschap. Een handboek voor alle burgers en actiegroepen die zich inzetten voor een schoon milieu en het behoud van natuur en landschap. Het Actieboek bevat eerst een globale verkenning van een aantal milieuproblemen. Het tweede deel van het boek geeft een uitgebreid overzicht van de wetgeving die van belang is voor de bescherming van natuur en milieu in ons land. Achtereenvolgens worden wetten en regels behandeld op het gebied van milieu, ruimtelijke ordening, natuur en landschap, verkeer en vervoer, en energie. Ook komen enkele algemene onderwerpen aan de orde zoals handhaving van wetgeving, beroepsmogelijkheden, milieu-effectrapportage, openbaarheid van bestuur, nationale ombudsman en internationale wetgeving. Als bijlagen zijn twee uitgebreide adressenlijsten opgenomen van milieu-organisaties en overheidsinstanties. Een nuttig hulpmiddel voor burgers en aktievoerders bij de bescherming van natuur en milieu zijn de 36 voorbeelden van bezwaar- en beroepschriften.

Fietsroute

STICHTING LANDELIJK FIETSPATFORM & WESTVLAAMS VERENIGING VOOR DE VRIJE TIJD, 1989. LF 1 - Noordzee route - fietsen tussen Den Helder en de Frans-Belgische grens. ISBN 90-72930-01-0. Te bestellen door overmaking van f13,00 op giro 3505200 van de Stichting Duinbehoud te Leiden.

Speciaal voor fietsers die lekker willen doorrijden en grotere afstanden willen overbruggen over rustige weggetjes is de eerste "lange-afstandsfietsroute" tot stand gekomen. Deze fietsroute is 360 kilometer lang en loopt langs de kust van Den Helder in Noord-Holland tot Diksmuide aan de Frans-Belgische grens. De route is voor een groot deel uitgezet over vrijliggende fietspaden en is in beide richtingen voorzien van een speciale (groene) bewegwijzering (de LF 1 - Noordzee route).

De route staat beschreven in een handzaam boekje, dat verkrijgbaar is bij de Stichting Duinbehoud, VVV's en boekhandels. In dit boekje zijn niet alleen kaart-

jes te vinden waarop de route staat ingetekend, maar is ook allerlei andere informatie te vinden. In korte verhaaltjes wordt een en ander verteld over het landschap waar de route doorheen loopt: de duinen van Holland en Vlaanderen, het delta-gebied van Zuid-Holland en Zeeland en het kustpolderlandschap in België. Vervolgens worden allerlei bezienswaardigheden beschreven die langs de route te vinden zijn en wordt informatie gegeven over natuurgebieden, musea, parken, VVV-kantoren en mogelijkheden voor overnachting langs de route.

Wandelroute

STICHTING LANGE-AFSTAND-WANDELPADEN, 1989. Visserpad: wandelen langs de Zuidhollandse kust. ISBN 90-71068-09-9.

Naast fietsen is ook wandelen door de duinen een bezigheid waar menig natuurliefhebber dol op is. Voor inwoners van Noord- en Zuid-Holland is nu een nieuwe wandelroute verschenen: het Visserspad. Deze route loopt van Hoek van Holland tot Haarlem en voert grotendeels door het duingebied.

De officiële naam van deze route is het "Lange-Afstand-Wandelpad" (LAW) nummer 5-2. De route is een onderdeel van een uitgebreid netwerk van wandelpaden door heel Nederland.

In het boekje wordt veel nuttige informatie gegeven over tal van bezienswaardigheden en overnachtingsmogelijkheden langs de route en over openbaarvervoer verbindingen om bepaalde punten op de route te kunnen bereiken. De hele route is gedetailleerd aangegeven op topografische kaarten.

Duingebied Schoorl

FRANS NIEUWENHUIZEN, 1988. Natuurleven in het Schoorlse duingebied. Pirola, Schoorl. ISBN 90-6455-069-7, f37,50.

Na het fotoboek 'Duinen - van zand tot landschap' is bij uitgeverij Pirola een nieuw schitterend boek verschenen over de Nederlandse duinen. Deze keer betreft het een boek over het Schoorlse duingebied in Noord-Holland. Verrassend in dit boek is niet alleen de uitstekende verzameling foto's, maar zeker ook het grote aantal onderwerpen betreffende flora en fauna in het duingebied dat aan de orde komt.

Het boek begint met een historische beschrijving van het duingebied: over het ontstaan van de duinen, en het beheer en gebruik van het duingebied in het verleden. Vervolgens komen de verschillende plantensoorten en diersoorten aan de orde die in het duingebied voorkomen: naaldbomen, loofbomen, struiken, pad-

destoelen, korstmossen, vogels, insecten, amfibieën, reptielen, zoogdieren, hogere planten en varens. Niet alleen over de afzonderlijke soorten wordt een en ander verteld, maar ook de processen die zich afspelen in de duinen komen aan de orde. In afzonderlijke hoofdstukken wordt een en ander verteld over humusvorming en zaadverspreiding. Het boek wordt afgesloten met enige informatie over het bezoekerscentrum 'Het Zandspoor' in Schoorl en een alfabetisch register.

Aktie voor vlinders

JOSEF BLAB, THOMAS RUCK-STUHL, THOMAS ESCHÉ & RUDI HOLZBERGER, bewerking: JAN VAN DER MADE, 1989. Actie voor vlinders - zo kunnen we ze redden. ISBN 90-6590-303-8. Te bestellen door overmaking van f60,00 op giro 2464 van het WNF te Zeist.

Dit kleurrijke boek is gevuld met honderden foto's van vlinders in hun natuurlijke omgeving. In de begeleidende tekst wordt uitgebreide informatie gegeven over de leefwijze van vlinders en over de biotopen waarin de vele vlindersoorten voorkomen die in Nederland (nog) te vinden zijn. Na een uitgebreide inleiding wordt het voorkomen en de leefwijze van de diverse vlindersoorten in de verschillende Nederlandse landschappen besproken. Achtereenvolgens komen aan de orde: duinen, bossen, heide en stuifzand, hoogvenen, hekken en houtwallen, graslanden, akkers en braakland, oevers en tot slot steden en dorpen.

De verschijning van dit boek valt samen met de officiële doop van 1989 door Minister Braks tot 'Nationaal Vlinderjaar'. In april van dit jaar heeft Minister Braks van Landbouw en Visserij een beschermingsplan voor de dagvlinders vastgesteld en aan het parlement gezonden. In dit beschermingsplan worden maatregelen aangekondigd om de leefomstandigheden van deze diersoorten te verbeteren. Onderdelen van dit plan zijn onder andere de herintroduktie van het Pimpernelblauwtje en het Donker Pimpernelblauwtje in Nederland, het onderbrengen van diverse vlindersoorten in de Natuurbeschermingswet, het aanpassen van het beheer van vegetaties voor de ontwikkeling van specifieke vlinderbiotopen en het uitvoeren van onderzoek naar de betekenis van kleine landschapselementen voor dagvlinders.

Turkse duinen

TURHAN USLU, 1989. Geographical informations on Turkish coastal dunes. European Union for Dune conservation and Coas-

tal management. Te bestellen door overmaking van f10,00 op giro 3505200 van de Stichting Duinbehoud te Leiden.

In deze publikatie is een beknopt overzicht te vinden van de duingebieden langs de kust van Turkije. Tevens is een literatuurlijst opgenomen met publikaties over de Turkse duinen.

Evaluatie MER

N. VAN DER FLUIT, H.C. VAN LATESTIJN & W.J. TER KEURS, 1988. Aanbevelingen voor "Evaluatie achteraf", in het bijzonder voor het MER-baggerspecie. Milieubiologie Leiden.

In dit rapport worden enkele aanbevelingen gedaan om de evaluatie van een milieu-effectrapport (MER), na de uitvoering van de MER-plichtige activiteit, tot een zinvolle bezigheid te kunnen maken. Deze evaluatie heeft men name betrekking op het nagaan of de in het MER voorspelde effecten ook werkelijk optreden. Als voorbeeld is het MER over de lokatiekeuze voor de berging van verontreinigd havenslib voor de kust van Voorne gekozen.

Biogeografie

W.N. ELLIS, 1988. Biogeografie. Wetenschappelijke Mededeling KNNV nr. 190. Te bestellen door overmaking van f18,00 op giro 13028 van de KNNV te Hoogwoud. Biogeografie houdt zich bezig met de, soms onverklaarbare, geografische verspreiding van planten en dieren. Vraagstukken als: waarom komen pinguïns alleen aan de Zuidpool voor en niet aan de Noordpool, terwijl beide lokaties toch op het eerste oog geschikt lijken als leefgebied voor de pinguïn, vormen het onderwerp van de biogeografie. In dit boekje worden de verschillende principes van de biogeografie (migratie, zonering, isolatie, enz.) aan de hand van voorbeelden uitgelegd.

Ekologisch tuinieren

JOKE BLOKSMA & RON RANZIJN 1989. Ekologisch tuinieren in het zeedorpenlandschap. Te bestellen door overmaking van f13,00 op giro 3743096 van de Stichting Publikatiefonds Duinen te Leiden. In dit boekje wordt uitgelegd op welke wijze het houden van een volkstuin te combineren is met natuurbelangen. Het is vooral een praktische handleiding om milieuvriendelijk te kunnen tuinieren in en langs de duinen in het oude zeedorpenlandschap.

In het praktische gedeelte wordt ingegaan op de grondbeginselen van het ekologisch tuinieren. Aan de orde komen bemesting van de grond, vruchtwisseling, de kom-

posthoop, bodembewerking, onkruidbestrijding, ziekten en plagen en natuurlijke vijanden. Daarnaast bevat het boekje een inleiding over het ontstaan van het zeedorpenlandschap in de omgeving van Egmond aan Zee. In interviews vertellen een vijftal jonge en oude Egmonders over het belang van hun activiteiten en hun band met de duinen. Naar voren komt, dat het eeuwenoude gebruik heeft geleid tot een bijzonder soort duinen: het zeedorpenlandschap. De extensieve en kleinschalige volkstuinderij heeft daar een grote bijdrage aan geleverd. De Egmonder duinen zijn daardoor een levend cultuurhistorisch monument. Uit het boekje blijkt dat het mogelijk is om op de arme duingrond toch op milieuvriendelijke wijze te tuinieren zonder het natuurbelang te schaden.

Memmert en Mellum

KARL OTTO MEYER & VOLKER HAESELER, 1988. Zoologische Beiträge zur Besiedlung der jungen Düneninseln Memmert und Mellum. Drosera '88(1/2), pagina 1-370.

In de serie 'Naturkundliche Mitteilungen aus Nordwestdeutschland' is een speciale uitgave verschenen over de twee Duitse waddeneilanden Memmert en Mellum. Het eiland Memmert ligt boven de monding van de Eems en het eiland Mellum boven de monding van de Weser; beide eilanden herbergen interessante duingebieden en zijn ongeveer 600 ha groot. Naast een algemene beschrijving van beide eilanden is in deze publikatie uitgebreide informatie te vinden over met name het insectenleven op deze eilanden. Aan de orde komen vliegen, kevers, kakkerlakken, oorwormen, sprinkhanen, cicaden, wantsen, bijen, wespen en vele andere soorten.

De artikelen zijn in de Duitse taal geschreven, voorafgegaan door een Engelstalige samenvatting.

Duinbos

LEO VAN BREUKELN, 1988. Natuurlijke verjonging in naaldhoutbossen. Gemeentewaterleidingen Amsterdam.

In dit stagerapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de natuurlijke opslag van loofhout in uitgedunde naaldbossen. Gekonstateerd werd een opslag van een groot aantal struiken en loofbomen. Overheersend waren echter slechts enkele soorten als esdoorn, Amerikaanse vogelkers en vlier.

Op basis van dit onderzoek wordt geadviseerd om het proces van uitdunning en natuurlijke verjonging van naaldbossen geleidelijk te laten verlopen. Door o.a.

spreiding van de uitdunning van het naaldbos in de tijd, zou een meer gevarieerd duinbos kunnen ontstaan.

Zuid-Kennemerland

LUCIA H. ALBERS, 1989. Zuid-Kennemerland op weg naar het natuurlijke. Gids Ecologisch Beheer. Uitgeverij Jan Van Arkel, Utrecht. ISBN 90-6224-230-8.

Hoewel dit boekje op het eerste gezicht niet zo heel veel met de duinen te maken heeft, is het toch aardig genoeg om hier te vermelden.

In dit boekje worden theoretische en praktische tips gegeven over hoe u uw eigen tuin aantrekkelijk kunt maken voor inheemse planten en dieren. Een tuintje waarin heel wat meer valt te zien en te beleven dan in een glad geschoren gazonnetje met bloempoten er langs.

Veel voorbeelden en tips in het boekje zijn ontleend aan de duinzoom van Kennemerland. Ook wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de plantensoorten die in de duinen en in de overgang naar het polderlandschap zijn te vinden.

Vogels Den Haag

HAAGSE VOGELBESCHERMING, 1989. Inventarisatierapport 1988, vogels in en om Den Haag. Te bestellen door overmaking van f9,00 op giro 3586185 van de penningmeester van de Vogelbescherming, Den Haag.

In dit rapport wordt voor alle bos en duingebieden (exclusief Meijendel) in Den Haag een overzicht gegeven van de resultaten van de vogelinventarisaties in 1988.

Meijendel

WILFRIED A.C. MAASDAM, 1988. Een halve eeuw vegetatiesucces in de duinvallei Bierlap, Meijendel, 1938-1985. Fysisch Geografisch en Bodemkundig Laboratorium Universiteit Amsterdam en Duinwaterleiding Den Haag.

Het beschrijven van veranderingen in de vegetatie over langere perioden stuit in de praktijk altijd op grote problemen. Onder andere omdat goed bruikbare tijdreeksen ontbreken.

In dit onderzoek is getracht om de vegetatie-ontwikkeling in het duingebied de Bierlap (Meijendel) te beschrijven met behulp van luchtfoto's. Gebruikt zijn luchtfoto's uit 1938, 1953, 1975 en 1985. Aan de hand van deze luchtfoto's is een globale schets gegeven van de veranderingen in de structuur van de vegetatie. Opvallend daarbij is met name de toename van het "gesloten hoog struweel" en de afname van het "open hoog struweel" in dit duingebied.

Schiermonnikoog

W.A. WIERSINGA, 1987. Vegetatie en waterhuishouding van duinvalleien op Schiermonnikoog. Langebroek B.V. Bureau voor landschaps-ecologisch onderzoek.

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de samenhang tussen plantengroei en waterhuishouding in natte duinvalleien op Schiermonnikoog (zie ook het artikel over duinvalleien van Schiermonnikoog op pagina 75 e.v. van dit nummer). Gekoncludeerd wordt, dat de grondwaterwinning lokaal duidelijk een negatieve invloed heeft op de vegetatie-ontwikkeling. Een negatieve invloed die slechts gedeeltelijk te compenseren is met beheersmaatregelen.

Vogels GWA

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING "NOORDWIJK", 1989. Broedvogelinventarisatie Amsterdamse Waterleidingduinen 1986 - 1988.

In dit rapport worden niet alleen de inventarisatieresultaten van 1986-1988 besproken, maar ook de ontwikkelingen in de vogelpopulatie vanaf 1978. Een opvallende ontwikkeling is de toename van struweelvogels als nachtegaal en heggemus. Een trend die de auteurs in verband brengen met de verruiging van het duingebied. Helaas wordt voor deze en andere oorzaken voor veranderingen in de vogelstand (zoals veronderstellingen over de invloed van de vos op de konijnenpopulatie en op grondbroeders) weinig bewijsmateriaal aangedragen.

Handleiding MER

MINISTERIE VAN VOLKSHUIVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER & MINISTERIE VAN LANDBOUWEN VISSERIJ, 1987. Handleiding Milieu-effectrapportage. Koninklijke Vermande, ISBN 90-6040-853-5.

In deze handleiding wordt op uiterst gedegen wijze een compleet beeld gegeven van de milieu-effectrapportage. Zowel de initiatiefnemer, als het bevoegd gezag, als de inspreker kan er zijn/haar voordeel mee doen.

De handleiding bestaat uit drie delen en enkele bijlagen. In het eerste deel wordt het begrip milieu-effectrapportage uitgelegd. In het tweede deel komt de hele besluitvormingsprocedure aan de orde. En in het derde deel wordt de rol van de diverse betrokkenen (initiatiefnemer, bevoegd gezag, inspreker) uitgewerkt. In de bijlagen zijn o.a. de wetstekst en de diverse ministeriële besluiten te vinden.

Duinrellen

PROVINCIALE WATERSTAAT NOORD-HOLLAND, 1988. Duinrellen - voorkomen, beleid en beheer.

Na het boekje over de duinrellen in Noord-Kennemerland (zie DUIN 88-1, pg. 18) is van de provincie Noord-Holland nu een uitgebreid overzicht verschenen van het voorkomen van deze speciale wateren in Noord-Holland. Op gedetailleerde topografische kaarten zijn al deze stromende wateren langs de binnenlandse duinrand van Noord-Holland aangegeven. In een begeleidende tekst wordt een en ander verteld over de ecologische rijkdom, de bedreigingen en het gewenste beheer.

Graskarpers

R. POT & M. ROSIELLE, 1988. Graskarpers in de Amsterdamse waterleidingduinen, voortgang 1987. Gemeentewaterleidingen Amsterdam.

Dit verslag vormt het vervolg op een lang onderzoek naar de mogelijkheden om de plantengroei in de infiltratiekanalen van de Amsterdamse Waterleidingduinen te beheren met behulp van graskarpers.

Infiltratie oevers

PRISCA DUIJN, 1989. Vervolgonderzoek naar de invloed van de taludhelling op de vegetatie-ontwikkeling op de oevers van infiltratiekanalen. Noordhollands Duinreservaat.

Om vervuilde en verruigde oevers van infiltratieplassen weer enig aanzien te geven, wordt soms een afvlakking van deze oevers voorgesteld. In een vlakke oever zou de stroomsnelheid van het infiltratiewater lager zijn en dus ook de belasting met fosfor- en stikstofverbindingen. Uit onderzoek in het waterwingebied van de PWN kon nu naar voren, dat deze oplossing niet echt helpt. In een periode van 5 tot 10 jaar na afvlakking vestigt zich weer een voedselminnende vegetatie op de afgevlakte oevers.

Vogels NHD

R.C.M.I. REIJNDERS, 1989. Inventarisatie van minder algemene broedvogels van het Noordhollands Duinreservaat in 1988. Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland.

Voor de echte vogelaars onder ons is er weer een aardig verslag verschenen over de vogels in het Noordhollands Duinreservaat. Per vogelsoort worden de aantallen vastgestelde territoria in 1988 genoemd en de trend over de afgelopen (±20) jaren.

Marc Janssen